

Szervezeti, intézményi vonatkozások, állami támogatás, finanszírozás

- a gazdasági és intézményi szervezet felülvizsgálata és a jövő feladatainak megfelelő továbbfejlesztése erdészeti igazgatási, állami és magánerdőkre vonatkozóan egyaránt,
- a kutatási és az oktatási intézmények működésének, tevékenységük tartalmi vonatkozásainak értékelése a jövőt illető szakmai követelmények függvényében, az értékeléstől függő változtatásokat illető javaslatok kialakítása.
- az erdőgazdálkodás finanszírozási rendszerének teljes körű felülvizsgálata, az állami szerepvállalás és a termelési feladatok függvényében, a jövedelmezőség áttekintése.

Társadalmi kapcsolatok

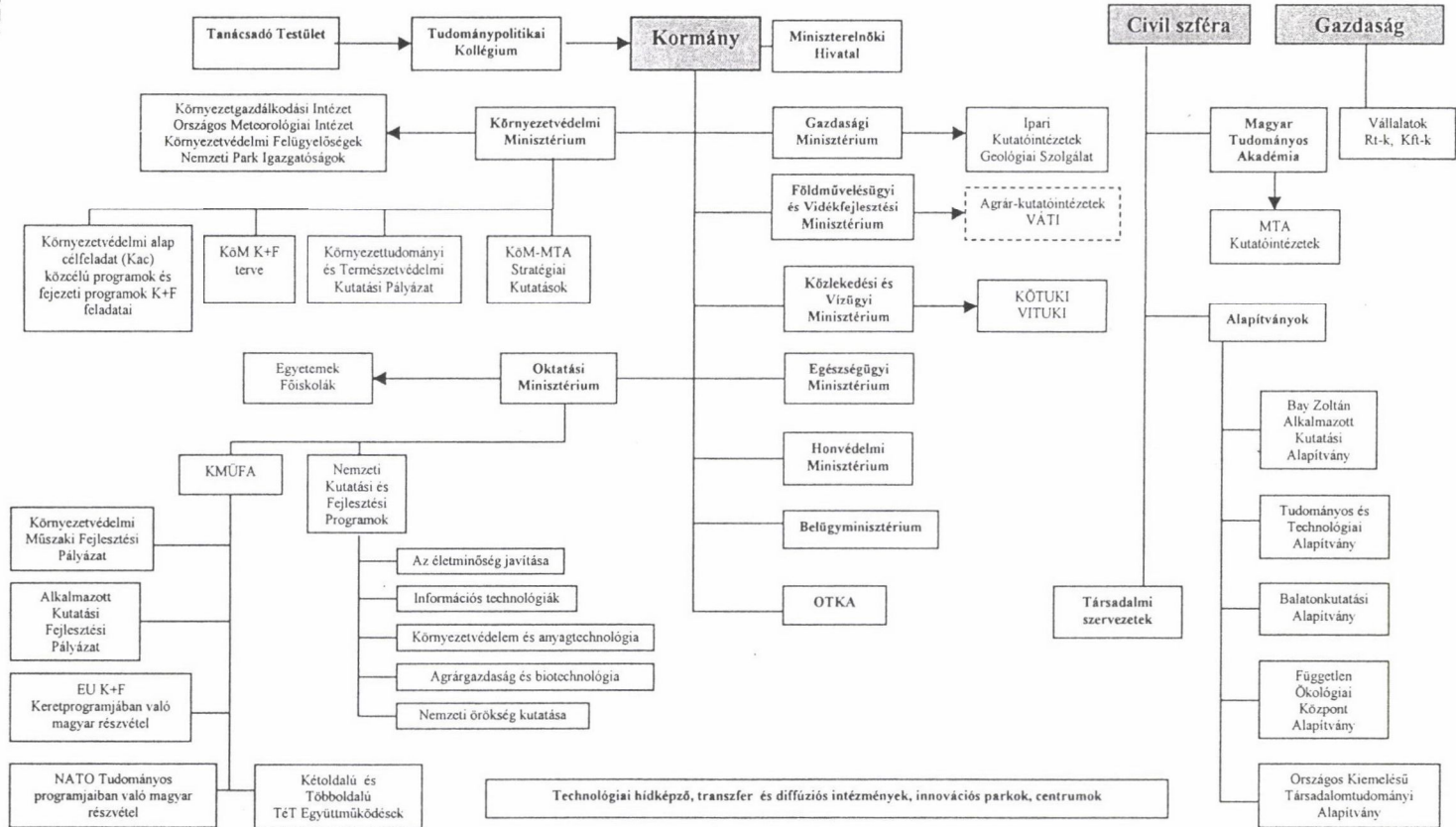
Az erdőstratégia legsürgősebben megoldandó fejezete a társadalmi kapcsolatok fejlesztése. A fejlesztés módját és lehetőségeit, tér- és időbeni tervét a lehető legrészletesebben ki kell dolgozni.

Kölcsei Tamás – Ligetiné Nechay Erzsébet

Környezet- és természetvédelmi kutatások koordinációja

A magyar környezetpolitikai és környezettudományi célkitűzéseket az országgyűlés 83/1997 (IX.26.) határozatával elfogadott Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP 1997–2002) határozta meg. Ehhez kapcsolódva indult a Nemzeti Környezetvédelmi K + F program, amelynek elsődleges végrehajtási kereteit a Környezetvédelmi Minisztérium (KÖM) szervezésében meghirdetett Országos Környezettudományi és Természetvédelmi Kutatási Pályázat, továbbá a KöM–OM közös szervezésében meghirdetett Környezetvédelmi Műszaki Fejlesztési Pályázat, valamint a KöM-MTA Stratégiai Kutatási Program és a tárcaszintű kutatási programok jelentik. A környezetvédelmi tárcának ezekre a kutatásokra „hivatalból” van kellő rálátása, de egyre sürgetőbb az igény, hogy a tárcaszintű kutatások körét messze túllépve az egész országban folyó környezet- és természetvédelmi kutatásokról ne csak áttekintése, de mások számára is nyitott információs rendszere, naprakész nyilvántartása legyen.

A hazai környezetvédelmi K+F országos intézményrendszere lényegében 3 alappilléren nyugszik (*1. ábra*). Az államigazgatási szféra a *minisztériumok* (tárcához tartozó intézmények), országos hatáskörű szervek tevékenységére épít, a civil szféra „csúcsát” az *MTA* foglalja el, a harmadik pillért a kutatási,

1. ábra. Magyarországi környezetvédelmi, természetvédelmi kutatások és műszaki fejlesztések rendszere

fejlesztési és innovációs tevékenységet végző akadémiai intézetek, egyetemek, felsőoktatási intézmények, vállalati *kutatóhelyek* képezik. A K+F tevékenység bonyolult intézményi rendszere is jól tükrözi a környezet- és természetvédelem ágazatköziségét.

A tudományok hagyományos felosztását tekintve a környezettudomány *interdiszciplináris* terület. Olyan új tudományág, amely vizsgálati tárgykörét a biológia, a kémia, a fizika, a földtudományok, a matematika módszereinek és eredményeinek felhasználásával tanulmányozza. Kiemelt fontosságát az egymással globális kölcsönhatásban lévő – az atmoszférában, hidroszférában, bioszférában és geoszférában zajló – anyagáramlási körforgalom folyamatai adják. Ezért egyre nagyobb figyelem irányul a *rendszer szemléletű kutatásokra*, amelyekben a korábban külön tudományterületeken dolgozó kutatók *együttesen* vizsgálják az ökológiai rendszerek, végső soron az egész földi bioszféra működését.

A környezetvédelmi K+F területén a *koordinációs feladatokat* a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. sz. törvény rendelkezése határozza meg:

„53.§ /2/ A környezet állapotának megismerésére és a környezetvédelem fejlesztésére irányuló kutatás kiemelten támogatott kutatási feladat. E kutatások összehangolása, támogatása, értékelése és az állami környezetvédelmi kutatási célok teljesítésének biztosítása – a tudományos kutatásokért felelős miniszterrel együttműködésben – a környezetvédelmi miniszter feladata.”

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény is a kiemelt célkitűzések között (1.§) tartja számon „a természet védelmével kapcsolatos kutatási és tudományos tevékenység irányítását és támogatását”.

Az iménti megközelítésben tehát a kutatások (ezen belül itt természetesen csak a környezet- és természetvédelemre vonatkozó) összehangolásáért a KöM minisztere felelős – a tudományos kutatásokért felelős oktatási miniszterrel együttműködve.

A fejlett nyugati országokban a kutatásszervezési feladatokat jobbra egy *országos hatáskörű*, államigazgatási (többnyire minisztériumi szintű) szervezet látja el, amely az érintettek bevonásával meghatározza a stratégiaileg fontos prioritásokat, országos K+F koncepciókat, tervekét készít, s ellátja a K+F tevékenység országos *koordinációját*. Hazánkban ilyen széles körű koordinációt megvalósító szervezet nincs, bár az Oktatási Minisztérium – az OMF feladatkörét átvéve – egyre jelentősebb *irányítói* feladatkört lát el. Ennek szerves részét képezik az OM irányításával indított *Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Programok* (bennük a környezettudományokkal kapcsolatos kutatások is), amelyek várhatóan jelentős előrehaladást eredményeznek mind a kutatásban általában, mind kifejezetten a környezetvédelmi kutatások területén.

Mindezek miatt nem kétséges, hogy a hazai tudományszervezésnek a közeljövőben egyik legfontosabb és legsürgetőbb feladatát a K+F tevékenység *országos koordinációjának* hatékony megvalósítása jelenti.

Jelenleg tehát még nincs megoldva az *országos szintű kutatáskoordináció*, ennek hiányában pedig egy országos K+F *nyilvántartás sem*, esetünkben a *környezet- és természetvédelmi kutatási eredmények országos információs rendszere*. Mielőtt e fájó hiányosság miatti kesergésbe kezdünk, érdemes pár gondolat erejéig az információs rendszer kiépítésének elmar-

dásával kapcsolatos okokat keresni, s az erről kiállított igencsak gyenge bizonyítványunkat magyarázni.

Korábban létezett ugyan egy *általános K+F nyilvántartás*, de 1989-től – az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) ilyen jellegű hatáskörének visszavonása óta – gyakorlatilag *nincs országos K+F nyilvántartás*. Enélkül pedig nem működhet hatékony országos K+F tervezés és koordináció, hiszen a különböző szervezetekben állami forrásokból megvalósuló K+F témaköröket sem ismerjük teljes körűen. Ezért a KöM többször is javasolta, hogy az OM irányításával épüljön ki – az állami forrásokból megvalósuló kutatások-fejlesztések – *országos információs rendszere*. Véleményünk szerint ennek megvalósítása a magyar kutatáskoordináció *alapkérdése*.

A *környezet- és természetvédelmi* kutatásokat kiragadva sem egyszerűsödik a kép, minthogy ez utóbbi kutatások rendszere rendkívül bonyolult. A környezettudományok – interdiszciplináris jellegük miatt – szinte minden tudományágat és tevékenységet érintve nem szoríthatók be egyetlen tárca, esetünkben a KöM keretei közé. Miként nagy horderejű kutatások folynak vízügyi (Közlekedési és Vízügyi Minisztérium), fenntartható, környezetbarát mezőgazdasági (FVM) vagy környezet-egészségügyi vonalon (EüM), az Oktatási Minisztérium kebelében működő Kutatás-fejlesztési Helyettes Államtitkárság által végzett szerteágazó kutatási koordinációt is nehéz áttekinteni. A civil szféra csúcán álló MTA a hozzá tartozó kutatóintézetek révén, valamint az alapítványok és vállalatok által végzett kutatások színfoltjaival tovább gazdagodik a már-már áttekinthetetlené tarkult kép.

S eddig csak a *hazai* keretek között folyó kutatásokról szoltunk, a különböző *nemzetközi* egyezményeken alapuló közös, tehát a nemzetközi vérkeringésbe bekapcsolódó kutatásokat meg sem említve. Elég csak az EUREKA, a COST és a NATO, de mindenekelőtt az EU 5. K+F keretprogramjának gazdag kutatási választékába bepillantani.

Összességében tehát a környezettudományok interdiszciplináris jellege, valamint kutatásainak számos tárca és intézmény irányítása közti megoszlása miatt a kutatási eredmények sűrűjében – országos szinten –, de még „általában” sem lehet eligazodni. Égetően fontos lenne ennek az információs „dzsungelnek” a feltárása, egyáltalán az egyszerű és gyors eligazodás feltételeinek megteremtése, különben elveszünk és eltévedünk az értékes „részinformációk” útvesztőin.

A sötéten ecsetelt gondok nem új keletűek, miként már a Nemzeti Környezetvédelmi Program (NKP) is utal arra, hogy „bár jelenleg is sokféle környezetvédelmi vonatkozású adatbázis van, amelyekben rendkívül nagy mennyiségű adatot halmoztak fel, az adatok feldolgozása, az eddig és jelenleg is folyamatosan gyűjtött adatok *rendszerezése* csak részben megoldott”. Ugyanakkor itt jobbra a szó szűk értelmében vett „adatokról” van szó, nem pedig magukról a kutatásokat felölelő információkról, az elért és hasznosítható K+F eredményekről.

Az említett NKP nagy súlyt kívánt fektetni a környezetvédelmi *információs rendszer* létrehozására és fejlesztésére. Minthogy a környezeti információs rendszerek ágazati-szakmai rendszerekből állnak, ezek *szintéziseként* kellene kialakítani egy *központi rendszert*, melyben az adatokhoz való hozzáférés biztosított lenne. Tehát egyrészt meg kellene teremteni ill. fejleszteni

kellene a környezetvédelmi adatok információs rendszerét, másrészt maguknak a lezárt és folyamatban lévő kutatások nyilvántartását kellene megszervezni. Nyilvánvalóan ez utóbbi feladat megoldása tartozik, jobban mondva tartozhat a KöM-ön belül a Kutatási és Műszaki Fejlesztési Osztály szakmai illetékességébe.

A környezetvédelmi tárca a K+F nyilvántartás megszervezése fontosságának tudatában már évek óta vezet naprakész *nyilvántartást*, amely a *tárcahoz*, a tárca irányítása alá tartozó kutatásokról. Ebben a tárca K+F szerződéseit, pályázatait, forrásait, kötelezettségvállalásait, ráfordításait, a kutatóhelyeket, kutatókat tartalmazó adatokat vezetjük s aktualizáljuk. Ily módon lehetőség kínálkozik a különböző szervezetekben folyó K+F tevékenységek összehangolására, azok hatékonyságának fokozására, a K+F tervezéssel kapcsolatos döntések alátámasztására, a keretekkel való tervszerű gazdálkodás megalapozására, tájékoztató, döntéselőkészítő anyagok gyors összeállítására.

Nyilvánvalóan a tárcaszintre szűkített K+F nyilvántartás számos előnye ellenére csak *szűk „szeletet”* érint, s nem tud komolyabb áttekintést adni az országban folyó környezetvédelmi kutatásokról, pedig erre égető szükség lenne. Ennek a régóta fennálló igénynek a feszítésében, az országos kutatásszervezési rendszer hiányosságainak ellensúlyozására a KöM – túllépve az eddig csak tárcaszintű kutatásokra korlátozódó nyilvántartási rendszeren – a *környezet- és természetvédelem telje körű, országos vertikumára* kiterjedő *országos K+F információs rendszer* kifejlesztésére vállalkozott. Tette ezt annak reményében, hogy erre alapozva lehessen majd összehangolni a különböző szervezetekben folyó környezet- és természetvédelmi kutatásokat.

A megkezdett munka fázisainak leírására kár szót vesztegetni, hisz csak maga az elérendő cél: az országos szintű nyilvántartás kialakításával járó – régóta feltárt – előnyök ismerete tarthat érdeklődésre számot. Egyelőre az adatok begyűjtése van folyamatban, azaz a környezet- és természetvédelmi kutatással foglalkozó intézményektől (tárcaakra, az MTA-ra, a civil és vállalati szférához tartozó kutatási intézményekre, részlegekre kiterjedően) folyik az adatok begyűjtése, s azoknak a jól kialakított „szerkezeti vázba” való beépítése.

Egy olyan információs rendszer körvonalai bontakoznak ki, ahol minden információ a „helyén” van (jobban mondva: lesz), ahol tárgyiszavas lekérdezés alapján egy adott kutatási témával kapcsolatos minden adat kigyűjthető. Így lehetőség lesz az eddig esetleg párhuzamosan folyó kutatások, témaátfedések feltárására, esetleg az eddig egymásról mit sem tudó, de közel vagy teljesen azonos témában kutatók összehozására, erőik koncentrálására.

A rendszer révén bárki hozzájuthat az adatokhoz, a kutatásokhoz társat találhat, a tapasztalatokat kicserélhetik, mások eredményeit megismerhetik. A kutatásirányítás legfelsőbb szintjén is áttekintés szerezhető a folyamatban lévő és a lezárt kutatások állásáról, eredményeiről, mely ismeretek sokat segíthetnek a kutatási irányok felvázolásában, a trendek meghatározásában, egyáltalán a *tudománypolitika* alakításában is.

Óriási előnyt jelent majd a rendszer nyitottsága, minthogy bárki hozzájuthat a kívánt adatokhoz. Nyilvánvalóan a kölcsönösség elvét kell feltéte-

leznünk, minthogy csak akkor működik olajozottan a rendszer, ha aktuális adatokkal töltődik fel, ez pedig a partnerektől folyamatos adatszolgáltatást, információátadást feltételez.

Az út elején állunk, de már most is élénk érdeklődés és pozitív hozzáállás tapasztalható a kutatási szféra szinte valamennyi résztvevőjétől. A „bizalmat” a rendszer azzal kapta meg, hogy a felkért partnerektől *tömegesen* áramlanak az adatok, melyeket a Környezetgazdálkodási Intézetben (KGI) a Kutatási és Fejlesztési Osztály megalakulásával hamarosan bevisznek a rendszerbe. A folyamatosan épülő és újabb adatokkal gazdagodó rendszer egyrészt lehetővé teszi az oly régóta hiányolt országos szintű K+F nyilván- tartás megteremtését, másrészt nagyban hozzásegít a *kutatási koordináció* alapjainak lerakásához. A súlyosbodó környezetvédelmi gondok és az előttünk tornyosuló kutatási feladatok szorításában nem túlzás azt állítani, hogy a rendszer létrehozása nemcsak a környezet- és természetvédelmi kutatás, hanem a hazai *tudománypolitika* fontos eleme is. A kezdeményezés sikerét a mindennapok gyakorlatának kell majd igazolnia. Reményeink szerint a rendszerünk kiépítését – rövid időn belül – követi az OM *országos* szintű K+F információs rendszerének kifejlesztése is.

Helyreigazítás

A Magyar Tudomány 2001. májusi számának 596. oldalán Freund Tamás és Benedeczky István jegyzetének első bekezdésébe sajnálatos hiba csúszott. A bekezdés helyes szövege az alábbi:

A „The Royal Society of London” az Egyesült Angol Királyság független tudományos akadémiájaként 1660-ban létesült, tehát a világ első és legrégebb tudományos akadémiája. Somogyi Péter pedig a Magyar Tudományos Akadémia első kutatója, aki ennek a rangos tudós társaságnak 2000. július 14-én rendes tagja (Fellow) lett.